

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК [001/165](004.8)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.51.1>

ЧУТТЄВЕ ПІЗНАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ СМИСЛІВ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Олена Астапова-Вязьміна

*Черкаський державний технологічний університет,
факультет гуманітарних технологій, кафедра філософських і політичних наук
бульв. Шевченка, 460, 18006, м. Черкаси, Україна*

У статті розглядаються перспективи розширення аналізу чуттєвого пізнання в цифрову епоху. Фіксація гносеологічної проблеми можливостей та меж (?) чуттєвого пізнання в цифровій інформативності артикулюється вічним питанням джерела наших знань та його достовірності. Отримання життєво важливих знань за допомогою органів чуттів не викликає сумнівів, однак штучний інтелект впливає не тільки на кількісну складову сенсорної інформації, але й на якісну. Поєднання штучних та людських органів чуттів змінює стиль мислення та ментальний, життєвий світ людини. Наприклад, тактильні дані полягають не тільки у їх виявленні, вирізненні та ідентифікації, а в тому, що завдяки ним вибудовується складна мовна, вербальна, лінгвістична аргументація. В статті аналізуються різні експериментальні дослідження щодо впливу цифрових технологій на когнітивні здібності людини. Система відчуттів, оперування певними уявленнями по-своєму відповідає на питання: якою мірою наше сприйняття відповідає самим речам. Але завжди є відмінність між поясненням факту, який ми спостерігали, та поясненням події факту. Вибудовування мовленнєвої конструкції характеризуватиме образ мислення та відхід від іноді симулятивного результату користування дівайсами. Звичайно, повного наукового дослідження, опису та розуміння цифрові процеси ще не отримали, ми живемо в епоху їх становлення, однак вже наявні кардинальні зміни, наприклад, в просторово-часовому контексті та в площині формування власного цифрового Я. В статті стверджується, що попри всі сучасні технологічні досягнення ми спостерігаємо певні деградаційні процеси чуттєвого пізнання і доводиться думка про необхідність власного активного, фундаментального переживання чуттєвої пізнавальної діяльності, особливо молоді людиною/дитиною, що сприятиме процесам глибокої інтерпретації світу.

Ключові слова: чуттєве пізнання, цифрова епоха, освіта, гносеологія, аргументативний процес, інформація, штучний інтелект, конструювання смислу, знакові системи.

У книзі «Digitale Demenz. Wie wir uns und unsere Kinder um den Verstand bringen» німецький нейробіолог, професор психіатрії Ульмського університету М. Шпітцер (M. Spitzer) критикує цифрове навчання дітей, наводячи факти негативного впливу на їх розумові здібності тривалого перегляду телевізійних програм, гаджетів тощо, уводячи 2012 року термін «цифрова деменція» (Digitale Demenz) [1]. Наукові розвідки німецького автора не набули загального схвалення, його позиція була доволі різко покритикована, сам же автор артикулював основні аргументи доволі чітко. По-перше, цифрові екранні засоби інформації негативно впливають на розвиток та освіту молодих людей, особливо дітей. По-друге, найважливішим контролюючим фактором, який захищатиме від розвитку деменції, є рівень освіти, отриманий в дитинстві, юності та молодості. І третє, що впливає із попередніх засновків, надмірне використання цифрових екранних медіа в юному віці призведе до розвитку недоумства у старечому віці [2, с. 733–734].

Так, німецький вчений, перш за все, не схвалює надмірне захоплення комп'ютером/смартфоном, зауважуючи на легкості отримання інформації та її зовнішніх джерелах на відміну від фундаментального розуміння. Інтернет-залежність, на думку Шпітцера, це попередження щодо майбутньої інтелектуальної самостійної роботи, когнітивного розвитку дитини. Автор стверджує, що мозок є м'язом, який постійно слід тренувати, і розумові зусилля, розумову ефективність він пов'язує з кількістю та ґрунтовністю розумових завдань, які виконує дитина. А сьогодні глибина розумової діяльності замінюється цифровою неглибокістю [1, с. 218], що провокує розсіяну увагу, неможливість сконцентруватись на предметі вивчення, проблеми із самоконтролем, ожиріння, стрес, порушення сну.

Безперечно, можливо погоджуватись або сперечатись із наведеною автором аргументацією, апелювати до наукових розвідок, що доводять зворотну позицію – позитивного впливу цифрових засобів інформації на навчання та когнітивні здібності дитини, але, не заглиблюючись в проблеми нейробіології, психіатрії, зауважимо, що в зазначеному контексті на поверхні фіксується складна гносеологічна проблема – можливості та межі (?) чуттєвого пізнання в цифрову епоху.

Підтримуючи тезу М. Шпітцера про необхідність активного навчання та ризику у соціальній поведінці, соціальній компетентності, які обумовлені (іноді) безконтрольним впливом Інтернету, цифрових медіа, підкреслимо актуальність вічного гносеологічного питання: що є джерелом наших знань і наскільки наші знання є достовірними?

Зазначений аспект уваги науковців артикульовано у багатьох цікавих дослідженнях, присвячених проблемі взаємодії соціальних мереж, текстових повідомлень та особистості (Л.Е. Анністете (Logan E. Annisette), К. Лафренєр (K.D. Lafreniere), темі цифрового Я – К.Т. Чан (K.T. Chan), ідеям соціального в контексті штучного інтелекту – Т. Міллер (T. Miller), кореляції між людським та штучним пізнанням – Д. Сіменс (G. Siemens), Р. Марроне (R. Marrone), Ф. Мартолейо-Рамос (F. Martolejo-Ramos), впливу штучного інтелекту на сенсорне сприйняття – Л. Лонгін (L. Longin), переосмислення сприйняття та пізнання в цифрову епоху – А. Кіряковскі (A. Kirjakovski), абстракції в системах перцептивних символів – Л.В. Барсалоу (L.W. Barsalou) та інші.

У контексті достовірності знань формується проблематика ідентифікації Я людини в цифрову епоху, як зазначає К.Т. Чан (K.T. Chan) [3]. Наша увага спрямована на повсякденну практику розуміння мовної поведінки, однак поширення та широке використання Інтернету вносить свої корективи в конструювання смислів.

2015 року було опубліковано цікаве дослідження щодо використання мобільного пристрою матер'ю під час структурованого лабораторного завдання. 225 матерів разом із своїми 6-річними дітками взяли участь в експерименті, мета якого – охарактеризувати взаємодію матері та дитини під час вживання знайомої та незнайомої їжі [4], виявити взаємодію матері та дитини в контрольованих умовах (тиха кімната в центрі міста, що знайоме родині) без факторів, які б відволікали увагу, наприклад, вдома телевізор. Молода жінка, середній вік матерів складав 31,3 роки, разом зі своєю 6-річною дитиною сиділи за столом, їм пропонувалось по черзі чотири страви: стручкова квасоля (знайомий овоч), артишоки (незнайомий овоч), кекси (знайомий десерт), халва (незнайомий десерт). Матері знали, що їх записують на відео, але не було жодних підказок щодо користування телефоном.

У результаті дослідження виявилось, що 52 матері (23,1%) хоча б раз скористались мобільним телефоном, 23 (10,2%) швидко перевіряли телефон або тримали телефон на столі, у 150 (66,7%) матерів телефон на столі не візуалізувався. У підсумку було зафіксовано, що у матерів, які користувались мобільним пристроєм, було менше вербальних взаємодій із дитиною, на відміну від тих, хто дівайс не використовував, особливо під час

куштування халви. Остання була найменш відомою їжею (тільки одна дитина і 13 матерів вже до цього експерименту їли халву). Крім того, матері, які використовували мобільні телефони, робили менше загальних заохочень і менше заохочень стосовно незнайомих продуктів і халви зі своїми дітьми. Частота взаємодії під час куштування найменш відомої їжі – халви, знизилась на 33% щодо вербальної, і на 58% щодо невербальної взаємодії у матерів, які використовували мобільний пристрій. Як зазначають автори дослідження, отримані результати можуть мати важливі наслідки щодо балансування між увагою батьків до дітей та взаємодією зі своїми дітьми в повсякденному житті, зокрема, під час їжі, що є важливою захисною процедурою в педіатричному здоров'ї [4]. Окреслені результати, як стверджують автори статті, узгоджувались з попередніми дослідженнями традиційних ЗМІ, які показали, що, коли в кімнаті з батьками і дітьми увімкнений телевізор, взаємодія з дітьми стає менш якісною. Автори експерименту підкреслили зв'язок між зменшенням кількості материнських вербальних/невербальних взаємодій через зниження усвідомлення соціальних сигналів дитини та увагою матері, спрямованою на телефон. Складно заперечувати важливість впливу батьків на розвиток когнітивних, мовних здібностей дитини і дослідники наголошують, що доступність екранів на смартфонах, планшетних комп'ютерах сприяють перериванню сімейної єдності. Невербальна взаємодія є основним способом передавання емоційного змісту між батьками і дітьми, тому її зміщення може означати зниження емоційного зв'язку [4].

Проведений експеримент є показовим в контексті розуміння знакової системи, в яку людина вбудовується і, будучи тільки її складовою, взаємодіє із складними семіотичними системами інших структур. Невербальна система спілкування, як відомо, включає цілий спектр знаків, що формують понятійний апарат. Жести, тактильна комунікація, запахи, смаки, смисли, що ними передаються, просторовий комунікативний простір вибудовують невербальні коди, що знаходяться між мовними та немовними засобами вираження смислу. Отже, наповнення культурними смислами житла, кімнати, їжі, інакше кажучи, того, що має високу соціальну цінність для людини (в нашому випадку, дитини), або залишається невивровним, або втілюється в замкнену, позбавлену широкого погляду просторову систему, оскільки батьки не допомагають сформуванню відповідного поведінкового ставлення до речей. І головне питання цієї взаємодії лежить в площині «людина-реальність», коли формування смислів має пізнавальну функцію, як колись писав Г. Фреге. Але ця функція має пряме відношення до інформативності та проблеми істинних тверджень [5]. Йдеться про спосіб вираження об'єкта в думці.

Так, наприклад, за даними DataReportal, число користувачів Інтернету в світі за останній рік збільшилось на 3,7% і на жовтень 2023 року становило 5,3 мільярди [6]. Популярність голосового пошуку, різних інструментів штучного інтелекту – ChatGPT, Bard, Claude та інших, розпізнавання жестів, використання смайлів, що підкреслюють конотацію смислової конструкції, впливають на механізми навчання, пам'яті, уваги. Зауважимо на небезпеці використання сучасних технологій (Інтренет, соціальні мережі) не тільки на емоційні та соціально-психологічні процеси, етичні та моральні установки, але й на особистісну ідентифікацію.

На переконання К.Чана (K.Chan), сьогодні ми маємо справу з новими формами «цифрового Я» (Digital-Self) [3], що існують паралельно з фізичним Я людини, іноді заважаючи, іноді допомагаючи їй, але в будь-якому випадку, кардинально впливаючи на формування таких концептів як Я, самооцінка, ідентичність. Сучасні технології презентували не тільки цифрові об'єкти – електронні книжки, веб-сайти, але й цифрове середовище – Інтернет, соціальні мережі, відеоігри.

Цифрові сліди, що залишають користувачі Інтернету, мають два виміри: цифрова ідентичність і особистість в мережі. Перший стосується корпусу цифрових даних, що створюється користувачами та цифровими системами. А другий – це «Я» в соціальних мережах та цифровій інформації, що має властивості саморефлексії, самовираження та самоконтролю [7]. Людина формує власне візуальне уявлення, особистісні наративи, розповідає історії, самовиражаючись в Інтернеті через селфі-, фото-, відео-контент, займається егосерфінгом [7], щоби спостерігати за своєю репутацією та впливати на неї.

За прогнозами DataReport на початку 2023 року мобільними телефонами будуть користуватись 5,44 мільярди осіб, що складає 68% від загальної чисельності населення світу [6].

Зараз в світі налічується: 4,76 мільярди користувачів соціальних мереж, а це 60% всього населення Землі; 6 із 10 осіб на Землі вже користуються Інтернетом, а Інтернет-користувачі працездатного віку проводять в мережі 6 годин 37 хвилин щодня (за останньою хвилиною досліджень). У звіті зазначається, що люди користуються Інтернетом для пошуку інформації, підтримки контактів із родичами, для розваг, тим самим переводять своє реальне життя в цифрове середовище. Відповідно і вплив на пізнавальну діяльність надзвичайно високий [6].

Дослідження, проведене Gradus Research, результувало користування українців Інтернетом. На вересень 2023 року 93% опитаних громадян України користуються Інтернетом вдома, 52% – на роботі, 42% – у транспорті. Понад 72% респондентів проводять в Інтернеті більше як 4 години щодня. Найпопулярнішим пристроєм серед українців став смартфон – 95% опитаних обрали саме його. Інтернет став важливим засобом комунікації, 77% респондентів вважають, що вони втратили б контакт із багатьма друзями і знайомими без Інтернету. Для 64% без доступу до Інтернету неможливою стає робота [8].

На відміну від фізичного світу, цифрове середовище динамічне, швидко змінюється в реальному часі, при цьому змінюючи просторово-часовий контекст соціальних зв'язків людини. Відповідно змінюється і просторово-часове сприйняття. Цифрове середовище краще на запам'ятовування де знайти інформацію, ніж сама пам'ять на контент. Отже, залежність від пошуку в Інтернеті змушує людей звертатись до нього навіть у пошуці відповіді на найпростіші питання. Впевненість, що відповідь буде знайдена, призводить до ілюзії знання, людина переоцінює свої реальні знання, тому що є постійний доступ до онлайн-інформаційного джерела.

Однак концепція простору і часу залишаються невловимими в цифровому середовищі [3]. У той час, як фізичний простір обмежений і живі істоти можуть взаємодіяти із своїм безпосереднім оточенням в даний момент, цифровий простір і час безмежні. Людина може впливати на місця, що є більш віддаленими від неї, ніж ті, що знаходяться поруч з нею, з її тілом. Хтось може бути присутнім як «цифрова особистість» в декількох географічних точках одночасно, що робить просторово-часовий фактор часто неактуальним.

Доволі ускладненою для вирішення є проблема фрагментованого характеру Інтернету. Запитана інформація структурована, навіть однорідна, однак, менш різноманітна щодо орієнтації пошуку та форми. Дослідники зауважують на перевагах горизонтального та вертикального зчитування інформації у людини і тварини порівняно з формою екрану, так званім «ефектом нахилу». Поведінкові експерименти вказують, що читання тексту на папері дає переваги в швидкості: читачі зазвичай читають на 10–30% швидше порівняно з текстом на екрані. Уявімо собі людину, яка читає звичайну паперову книжку. Остання являє собою звичайний фізичний об'єкт, який можна потримали в руках, перегорнути сторінки, відчуту запах тощо. Інакше кажучи, буде працювати зір, слух, нюх, дотик. Звичайне

перегортання сторінок може стати сигналом до дії, що сприятиме розвитку пам'яті та навчання. При читанні електронної книжки ми тільки скролимо одним пальцем і можемо не встигати побачити слова, все залежить від швидкості дії пальця. З іншого боку, цифровий текст можна скопіювати, вирізати, вставити, додати гіперпосилання, перенести на гул-диск тощо. Але питання не в тому, що можна зробити з текстом, а в тому як він впливає на мозок. Дослідники доводять, що проблеми з довготривалою пам'яттю, критичним мисленням, глибоким аналізом тексту є доволі проблематичним при використанні саме цифрового контенту.

«Гіпотеза обміління» (The “shallowing hypothesis”) передбачає, що новітні медіа-технології призвели до різкого падіння повсякденного рефлексивного мислення [9]. За гіпотезою, певні типи соціальних мереж (текстові повідомлення, Facebook) сприяють швидкому та поверховому мисленню і при частому застосуванні можуть призвести до когнітивного та морального «обміління». Потенційним ризиком є зниження успішності навчання та проблематичності у формуванні соціальних відносин, що особливо небезпечно для підлітків та людей молодого віку, тих вікових груп, які найчастіше пишуть у соціальних мережах. Безперечно, абсолютизувати подібні висновки недоречно, але, проведений PISA-2022 тест свідчить про зворотне. Як зазначається в Національному звіті «Тести, які виконували учасники PISA-2022, не були безпосередньо пов'язані з вітчизняними навчальними програмами для базової середньої освіти, а швидше були спрямовані на оцінювання здатності учнів застосовувати набуті знання та навички в реальних життєвих ситуаціях» [10, с. 14]. В даному реченні ключовими словами є «навички в реальних життєвих ситуаціях», а це означає, що людина, пізнаючи світ, артикулює пізнання у висловлюванні. Все, що вона бачить, чує, чого торкається, вона втілює саме у висловлюванні, вмінні його формулювати та конструювати його зміст та смисл. Так, наприклад, рівень сформованості читацької грамотності 15-річних учнів в Україні показав низькі результати. Вітчизняні учні отримали рівні грамотності від 1с – 4% (найнижчий рівень – розуміння та підтвердження значення коротких, синтаксично простих конструкцій), 1b – 13%, 1a – буквально значення речень або коротких текстів 24%, 2 рівень – 30%, можуть визначити головну думку тексту помірного обсягу, 3 рівень – 21%, можуть пояснювати буквально значення одиничних або множинних текстів при відсутності підказок різного характеру, 4 рівень – 7%, тут вже йдеться про інтерпретацію мовленнєвих нюансів, 5 рівень – 1%, можуть висвітлювати причинно-наслідкові зв'язки, а 6 рівня, коли можна розуміти довгі абстрактні тексти, українські учні не досягли [10, с. 51].

Можливо стверджувати, що цифрові технології, з одного боку, певною мірою позбавляють людину фундаментальної практики чуттєвого пізнання, а, з іншого, розширюють сенсорні можливості людини, в рази її перевищуючи. Але людина, яка сприймає такий вид інформації, потім використовує її для формування когнітивних суджень, дані, що передаються в чуттєвому форматі, не є сенсорним доповненням, різноманітні пристрої відтворюють інформацію у вербальному, лінгвістичному аспекті. Останню відтворюють, наприклад, розумні годинники, автомобільні навігаційні системи, а не відтворюють, наприклад, окуляри віртуальної реальності, лазерна тростина для сліпих [11]. Водночас, тростина для сліпих формує просторові відношення, відповідно, це означає, використання просторово-часових дієслів для формування суджень. Людина має певний алгоритм дій, які дозволяють їй чути, бачити, відчувати світ навколо себе і, відповідно, скласти певну ментальну картинку життя. Системи сприйняття збирають інформацію з навколишнього світу та передають її окремим системам, які підтримують різні когнітивні функції, мову, пам'ять, мислення.

2018 року було повідомлення, що компанія Ford анонсувала розумну куртку для забезпечення велосипедистів на дорогах. Куртка має затискач для підсвічування, при зниженні швидкості спрацьовуватимуть стоп-сигнали, також є функції звуку та вібрації, що дозволяють велосипедисту приймати дзвінки та повідомлення, не прибираючи руки з руля [12]. Безперечно, куртка надасть нові тактильні відчуття, але вихідні дані мають бути безпосередньо пов'язаними із навколишнім середовищем – особливостями тіла велосипедиста під час руху, візуалізації дороги, по якій їде велосипедист, звуковими частотами тощо. Отримана інформація покращуватиме функцію просторового сприйняття, але розкодування цієї інформації втілюватиметься в звичайну смислову конструкцію – судження.

Уявімо собі людину, яка щось забула або хоче забути. Саме забування є складним процесом, наприклад, чим більше ми хочемо забути, тим яскравіше в нашій пам'яті може спливати подія. Забування у машини – це активне видалення інформації, на які наші психологічні, емоційні очікування не поширюються. Найважливіша особливість, що вирізняє людину від машини, полягає в тому, що людина обробляє зовнішні дані, передаючи їм різний ступінь ставлення до них (речей), в такий спосіб стимулюючи суб'єктивні емоційні орієнтації, наприклад, задоволеність/незадоволеність, любов/нелюбов тощо. Відповідно, змінюється внутрішня структура знання, забарвлюючись емоційною (розуміємо в максимально широкому полі) складовою.

Цікавий ілюстративний матеріал наводиться Т. Міллером (T. Miller) в порівняльній характеристиці пояснювальних характеристик людини та штучного інтелекту в аспекті контекстуальності. Пропонується гіпотетична система, яка поділяє членистоногих (артроподів) на декілька типів залежно від наявної кількості ніг, очей, жала, крил. В таблицю увійшли жук, бджола, павук, у павука 8 ніг, немає жала, 8 очей, вони не літають; у жука 6 ніг, 2 ока, 2 крила; бджола – 6 ніг, має жало, 4 крила. Потім пропонуються типи запитань і аналізуються відповіді, виходячи із пояснювальної схеми міркування. Наприклад, людина запитує: Чому ця картинка помічена як павук, а не як бджола? Відповідь агента ШІ: Тому що артропод має 8 ніг і, відповідно, відноситься до категорії павук, тому що у бджоли 6 ніг. Людина запитує: А звідки ти знаєш, що у павука 8 ніг? ШІ відповідає: Тому що у тренувальному наборі, на якому я навчався, усі тварини із 8 ногами були помічені як павуки. Людина запитує: Але восьминіг також має 8 ніг. Чому ти перше зображення не класифікував як восьминога? Відповідь ШІ: Тому що моя функція класифікувати тільки артроподів [13]. Зазначені відповіді доволі яскраво описують і можливість асоціативного міркування з боку людини, і вибудовування діалогу як процесу для уточнення інформації, або навіть зауваження, це і передача попередніх знань співрозмовнику, що не є і не можуть бути запланованими, а також перспективи та управління враженнями, що значно розширюють аргументативну складову від звичайної моделі запитань та відповідей.

Людина бачить, чує, читає, спостерігає через призму екрану гаджета. Наприклад, короткий ролик із записом співу будь-якої пташки або фрагменти життя тваринного/рослинного світу не передбачає знаходження в лісі, відчуття себе в загальній еко- та знакової системі, в якій все взаємопов'язано. Звичайно, це не означає, що ролики не потрібно дивитись і в повсякденному житті ми навряд чи зможемо побачити увесь світ, але ми маємо можливість безпосередньої участі в чуттєвому пізнанні, ми можемо це пізнання пережити, створюючи смисли власної ментальної та миленневої картини світу. Або, наприклад, заміна класичного спілкування з паперовою книгою, в першу чергу, позбавляє людину тактильного спілкування зі сторінками, відчуття запаху паперу тощо. Можемо припустити, що відбувається процес певної деградації чуттєвого пізнання. І найважливішим проблемним питанням є входження в аргументативний розвиток та формування понятійного апарату.

Смисл, що створюється, має бути власно пережитим, а не будуватись на чужому фрагментарному досвіді. Якщо немає уявлення про ціле, ми не зможемо сформувати поняття, яке б включало мислимі характеристики предмета. Ці мислимі характеристики і є тим найбільшим ризиком, чого ми можемо позбутись завдяки цифровим технологіям. Звісно, раціональне пізнання має подолати оманливість та ілюзорність чуттєвості. Але для того, щоб це зробити, саме чуттєве пізнання має відбутись в своєму повному, фундаментальному, активному обсязі, а це, імовірно, і є головною проблемою теперішнього цифрового часу.

Список використаної літератури

1. Spitzer M. Digital Demenz. München. Droemer, 2012. 340 p.
2. Zehn Jahre Digitale Demenz Vom Shitstorm zum Mainstream. URL: <file:///R:/DEMENZ/a-1826-8006.pdf>
3. Chan K.T. Emergence of the “Digital Self” in the age of digitalization. *Comput. Hum. Rep.* 6, 100191. doi:10.1016/j.chbr.2022.100191. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2451958822000252#bib134>.
4. Maternal mobile device use during a structured parent-child interaction task. *Acad. Pediatr.* 2015 Mar-Apr, 15(2): 238-244. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25454369/>
5. Frege G. The Thought: A Logical Inquiry. Source: *Mind, New Series*, Vol. 65, No. 259 (Jul., 1956), pp. 289–311 / URL: <http://surl.li/orbec>
6. Digital 2023: global overview report. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report>
7. Fecher K. Digital identity and the online self: Footprint strategies – An exploratory and comparative research study. *Journal of Information Science*. Volume 47. Issue 2, 2019. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0165551519879702>
8. Дослідження: Скільки часу проводять українці в Інтернеті. URL: <https://investory.news/doslidzhennya-skilki-chasu-provodyat-ukrainci-v-interneti/>
9. L.E. Annette, K.D. Lafreniere. Social media, texting, and personality: A test of the shallowing hypothesis. *Personality and Individual Differences*. Volume 115, 1 September 2017. P. 154–158. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0191886916300988>
10. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / кол. авт.: Г. Бичко (осн. автор), Т. Вакуленко, Т. Лісова, М. Мазорчук, В. Терещенко, С. Раков, В. Горох та ін.; за ред. В. Терещенка та І. Клименко; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. 395 с. URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_Nacjonalnyj-zvit_povnyj.pdf
11. Longin L., Deroy O. Augmenting perception: How artificial intelligence transforms sensory substitution. *Consciousness and Cognition*. Volume 99, March 2022. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1053810022000125>
12. Now that’s a bright idea! cycling jacket prompts riders to turn, shows others when they do. Ford Media Center, 2018. URL: https://media.ford.com/content/fordmedia/feu/en/news/2018/06/13/now-that_s-a-bright-idea--cycling-jacket-prompts-riders-to-turn-.html
13. Miller T. Explanation in artificial intelligence: Insights from the social sciences. *Artificial Intelligence*. Volume 267, February 2019. P. 1–38 / URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0004370218305988?via%3Dihub#br0600>

SENSORY COGNITION AND THE FORMATION OF MEININGS IN THE DIGITAL ERA

Olena Astapova-Vyazmina

Cherkasy State Technological University,

Faculty of Humanitarian Technologies,

Department of Philosophical and Political Sciences

Bul. Shevchenko, 460, 18006, Cherkasy, Ukraine

The article discusses the prospects for expanding the analysis of sensory cognition in the digital age. The fixation of the epistemological problem of the possibilities and limits (?) of sensory cognition in digital information is articulated by the eternal question of the source of our knowledge and its reliability. The acquisition of vital knowledge through the senses is undeniable, but artificial intelligence affects not only the quantitative component of sensory information, but also the qualitative one. The combination of artificial and human senses changes the way we think and the mental and life world of a person. For example, tactile data is not only about detecting, distinguishing and identifying them, but also about building a complex linguistic, verbal, and linguistic argumentation. The article analyses various experimental studies on the impact of digital technologies on human cognitive abilities. The system of sensations, the operation of certain ideas, in its own way answers the question: to what extent does our perception correspond to the things themselves. There is always a difference between explaining an observed fact and explaining the events of a fact. The construction of a language structure will characterise the way of thinking and the departure from the sometimes simulative result of using devices. Of course, digital processes have not yet been fully researched, described and understood, we live in the age of their formation, but there are already fundamental changes, for example, in the spatial and temporal context and in the plane of forming one's own digital self. The article argues that despite all modern technological advances, we observe certain degradation processes of sensory cognition and argues for the need for one's own active, fundamental experience of sensory cognitive activity, especially by a young person/child, which will contribute to the processes of deep interpretation of the world.

Key words: sensory cognition, digital age, education, epistemology, argumentative process, information, artificial intelligence, construction of meaning, sign systems.